

4. Серов В. А. Специальные познания и формы их использования при расследовании и рассмотрении уголовных дел. *Социалистическое развитие и право*. Москва, 1980. С. 68–73.
5. Морозов Г. Е. Участие специалиста в стадии предварительного расследования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Саратов, 1977. 20 с.
6. Сорокотягин И. Н. Криминалистические проблемы использования специальных познаний в расследовании преступлений: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Екатеринбург, 1992. 36 с.
7. Бахин В. П., Гончаренко В. И., Клименко Н. И. и др. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: учебник; под ред. В. К. Лисиченко. Киев: Вища шк., 1988. 405 с.
8. Элькинд П. С. Цели и средства их достижения в советском уголовном процессе : учеб. пособие. Ленинград: Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1976. 143 с.
9. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве : учеб. пособие. Москва: Юрид. лит., 1989. 288 с.
10. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике : учеб. пособие. Киев: КГУ, 1987. 100 с.
11. Камлик М. І. Особливості обліку та використання обліково-бухгалтерських документів при виявленні та розслідуванні корисливих злочинів у галузях економіки. *Судова бухгалтерія*. Київ : Синтез, 1995. 256 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
13. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/4038-12>.
14. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.
15. Клуднук Л. В. Использование специальных экономических познаний при расследовании преступлений в сфере экономики. *Отчет о научно-исследовательской работе*. 2003. С. 9.
16. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков, 1999. С. 463.
17. Капустник К. В., Карюгин В. И., Ковкин А. В. Проблемы проведения судебной экономической экспертизы в процессе расследования преступлений, связанных с легализацией (отмыванием) доходов, полученных преступным путем. *Теория и практика судебной экспертизы и криминалистики*. 2002. Вып. 2. С. 480–485.

УДК 343.97:343.54

ШЕСТОПАЛОВА Я. В.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ-ЗЛОЧИНЦЯ ТА ЖЕРТВИ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СЕКСУАЛЬНОЮ ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ ДІТЕЙ

У статті обґрунтовано, що з метою виявлення фактів сексуальної експлуатації дитини або ж готування до вчинення такого кримінального правопорушення, найбільш доцільно та ефективно виявляти: осіб, які вчинили, вчиняють або готуються до вчинення протиправних дій; дітей, щодо яких вчиняють або намагаються вчинити дії сексуального характеру; осіб, яким відомі або можуть бути відомі обставини вчинення кримінального правопорушення; місця, де дітьми надаються сексуальні послуги. Здійснено класифікацію організованих злочинних груп, діяль-

© ШЕСТОПАЛОВА Я. В. — здобувач (Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом)

ність яких спрямована на вчинення: протиправних сексуальних дій щодо дитини або без «прив'язки» до них; різних видів тяжких та особливо тяжких злочинів; інший основний напрямок кримінальної протиправної діяльності, що має значення для виявлення джерел інформації про підозрюваних, обрання тактичних прийомів проведення процесуальних дій. Виокремлені криміналістичні ознаки особи дитини-потерпілої: стать, вік, місце та умови проживання, місце навчання (роботи), морально-психологічні якості, а також взаємозв'язок з особою злочинця з їх розподілом на підкорюючих, провокуючих та нестійких.

Ключові слова: *дитина, сексуальна експлуатація, криміналістична характеристика, злочинець, жертва, потерпілий.*

В статті обосновано, що з метою виявлення фактів сексуальної експлуатації ребенка или приготовления к совершению такого уголовного правонарушения, наиболее целесообразно и эффективно выявлять: лиц, совершивших, совершающих или готовящихся к совершению противоправных действий; детей, в отношении которых совершают или пытаются совершить действия сексуального характера; лиц, которым известны или могут быть известны обстоятельства совершения уголовного преступления; места, где детьми предоставляются сексуальные услуги. Осуществлена классификация организованных преступных групп, деятельность которых направлена на совершение: противоправных сексуальных действий в отношении ребенка или без «привязки» к ним; разных видов тяжких и особо тяжких преступлений; другое основное направление уголовной противоправной деятельности, имеющее значение для выявления источников информации о подозреваемых, избрании тактических приемов проведения процессуальных действий. Выделены криминалистические признаки личности ребенка-потерпевшего: пол, возраст, место и условия проживания, место обучения (работы), морально-психологические качества, а также взаимосвязь с лицом преступника с их распределением на покоряющих, провоцирующих и неустойчивых.

Ключевые слова: *ребенок, сексуальная эксплуатация, криминалистическая характеристика, преступник, жертва, потерпевший.*

The article substantiates that in order to identify the facts of sexual exploitation of a child or preparation for such a criminal offense, it is most appropriate and effective to identify: persons who have committed, commit or are preparing to commit illegal acts; children who are or are being sexually abused; persons who know or may be aware of the circumstances of the criminal offense; places where children are provided with sexual services. The classification of organized criminal groups, the activities of which are aimed at committing: illegal sexual acts against a child or without "attachment" to them; various types of serious and especially serious crimes; another main area of criminal illegal activity, which is important for identifying sources of information about suspects, choosing tactics for conducting procedural actions. The forensic features of the victim child are distinguished: sex, age, place and living conditions, place of study (work), moral and psychological qualities, as well as the relationship with the person of the offender with their division into subjugating, provocative and unstable.

Key words: *child, sexual exploitation, forensic characteristics, criminal, victim, victim.*

У Керівних принципах, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв затверджених Генеральною Асамблеєю ООН 22 липня 2005 р. зазначається, що кожна дитина – це унікальна й така, що має велику цінність, особистість, індивідуальна гідність, особливі інтереси та приватне життя якої повинні бути визнані й перебувати під особливим захистом.

Сексуальна експлуатація дітей є одним із болісних порушень прав і свобод людини. Глобалізація світових процесів, зростаюча взаємозалежність та взаємопов'язаність держав, слабка взаємодія правоохоронних органів, нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих регіонів світу, зйомки й поширення порнографічного контенту й можливість заробітку на цьому

в Інтернеті, спричинили небачене донині поширення такого ганебного й антигуманного явища. Використання з комерційною чи особистою метою у сексуальних втіхах найбільш незахищених категорій – дітей, визнано одним з найнебезпечніших видів кримінального бізнесу, масштаби розповсюдження якого у більшості країн викликають занепокоєння національних урядів, стурбованість широких верств населення та міжнародної спільноти.

Загальносвітові гуманітарні підходи до охорони статевої свободи та недоторканості людини, а також протидії різним формам її експлуатації закріплено в Загальній декларації прав людини (1948), Декларації прав дитини (1959), Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000), Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (2007) й інших міжнародно-правових актах. За законодавством європейських країн визнано злочинними такі форми сексуальної експлуатації, як звітництво, схиляння до проституції, утримання будинків розпусти та розповсюдження порнографії.

Дослідження характеристики особи злочинця ґрунтувалося на даних проведеного нами опитування правоохоронців та матеріалах вивчених кримінальних проваджень відповідної категорії.

Результати аналізу осіб, які вчиняють розглядувані кримінальні правопорушення (за матеріалами вивчених кримінальних справ (проваджень)), свідчать про те, що такими особами зазвичай є чоловіки – 62%. Водночас 13,5% респондентів зауважили, що ці кримінальні правопорушення можуть вчиняти однаково особи як жіночої, так і чоловічої статі. Також 5,7% респондентів зазначили, що можуть вчиняти й жінки. За статистичними даними МВС України наявним є стійке збільшення їх кількості (2012 рік – 104 жінки, 2013 рік – 114, 2014 рік – 113, 2015 рік – 189 жінок, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 301, 302, 303 КК України).

Вік особи – важлива ознака особи злочинця, яка дозволить виявити протиправну активність різних за віком груп. Згідно зі статистичними даними, найбільшу кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 301–303 КК України із залученням дітей, становлять особи віком 35–50 років – 44%. Це пов'язано, насамперед, з тим, що більшість злочинців сформовані як особистість, індивіди, які мають значний життєвий досвід та визначальний набір соціальних контактів. Особи віком від 18 до 35 років – 22,2%. Незначну частку становили особи віком від 50 років і старші – 13,3%.

Серед головних мотивів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей, можна виділити корисливий, у ролі додаткового в даному випадку виступає сексуальний. Щодо ставлення винуватих до вчиненого кримінального правопорушення, то варто констатувати, що 82,4% осіб, які вчинили вказане кримінальне правопорушення, повністю визнали себе винуватими, 13,7% частково визнали свою провину та 3,9% себе винуватими не визнали.

До першої групи належать особи, які вчиняють кримінальне правопорушення цієї категорії заради матеріальної вигоди, так звані «бізнесмени». Для них сексуальна експлуатація дітей не більше ніж бізнес і є джерелом отримання прибутку. За узагальненими матеріалами вивчених кримінальних справ (проваджень) більшість осіб, які займалися злочинними діями, що пов'язані із сексуальною експлуатацією дітей, офіційно були безробітними, хоча працездатними 19,7%. Серед виявлених осіб були й підприємці (15,8%), і часто ці підприємства були лише прикриттям їх злочинної діяльності (власники саун, готелів, салонів краси, модельних агентств, служби таксі та ін.), службовці (14,5%) та керівники (10,5%). У 10,5% випадків кримінальні правопорушення, пов'язані із сексуальною експлуатацією, вчиняли робітники, у 8,0% – непрацездатні особи і у 1,3% випадків – студенти.

Другу групу становлять особи, які вчинили кримінальне правопорушення, пов'язане із сексуальною експлуатацією дітей, з метою задоволення власних статевих потреб. Можна зробити висновок, що у вивчених нами кримінальних справах (провадженнях) у 47,4% такі кримінальні правопорушення було вчинено шляхом втягнення в заняття проституцією неповнолітніх, коли внаслідок дій винуватого інша особа схиляється до заняття проституцією. Характерним, у 38,1% наявним було безпосередньо сутенерство як дії особи із забезпечення заняття проституцією іншою особою. І в 14,5% такі кримінальні правопорушення було вчинено шляхом примушування до заняття проституцією, найчастіше з використанням обману (59,2%), уразливого стану дитини (25,4%), шантажу (9,3%), із застосуванням або погрозою застосування насильства (6,1% відповідно).

Як показали результати дослідження, більша частина осіб, які вчинили вказані кримінальні правопорушення, не були судимі 77,0%. Попередня судимість цієї категорії осіб здебільшого була пов'язана з вчиненням кримінальних правопорушень проти моральності, статевої свободи

та недоторканності, проти власності. Визначаючи тривалість злочинної діяльності, варто вказати, що відповідно до результатів дослідження, у 71,3% кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей, вона продовжувалась до одного року (інколи навіть менше одного місяця), 16,7% – від одного до трьох років, 12% – більше трьох років.

У більшості осіб, які вчиняють такі кримінальні правопорушення, відсутні моральні принципи та переконання, зазвичай у них спостерігається дещо примітивний, звужений світогляд. Проведений аналіз матеріалів кримінальних справ (проваджень) за ст. 149, 301–303 КК України свідчить про те, що такі кримінальні правопорушення за участі дитини, вчиняються у групі за попередньою змовою або організованою групою, і до кримінальної відповідальності здебільшого притягаються особи, які суміщають функції вербувальника та перевізника. Для злочинних угруповань, що спеціалізуються на торгівлі дітьми, властивим є такий розподіл ролей: замовник, організатор, вербувальник, перевізник, допоміжний персонал (диспетчери, бойовики-охоронці, водії, особи, які надають приміщення для сексуальної експлуатації жертв). На кожній стадії є конкретна особа, яка відповідає за певний етап залучення й експлуатації жертв. Дитину-жертву сексуальної експлуатації підбирають під конкретного замовника. При цьому необов'язково, щоб замовник особисто відстежував процес залучення потенційної жертви. Зазвичай функції вербувальника є відокремленими від функцій сутенера (експлуататора). Безпосередні експлуататори жертв (інформації про них небагато) – це особи, до обов'язків яких належить ужиття заходів для того, щоб продані діти «сумлінно працювали». Як правило, саме вони роз'яснюють жертвам їхні обов'язки, контролюють процес експлуатації, стежать за сплатою клієнтами винагород та забезпечують ізоляцію від оточуючих з метою їх подальшої комерційної сексуальної експлуатації.

Замовником та сутенером може бути одна й та сама особа. Дані про таких осіб також є мізерними, оскільки вони залишаються під «прикриттям» правоохоронних органів або інших державних структур. Діяльність же допоміжного персоналу спрямовано на дотримання жертвами дисципліни, організацію зв'язку між жертвою та «покупцем живого товару», доставкою їх до останнього.

За нашими даними, допоміжним персоналом у процесі сексуальної експлуатації дітей виступають:

- диспетчери, які прикривають злочинну діяльність, маскуючи її під надання різноманітних послуг, приймають замовлення від клієнтів та передають їх сутенерами, забезпечують зв'язок між різними структурними частинами злочинної організації;
- бойовики-охоронці, які супроводжують неповнолітніх до місця перебування клієнта, контролюють їхнє повернення, отримують від клієнтів кошти, охороняють приміщення, де перебувають жертви експлуатації, беруть участь у конфліктах із конкурентними злочинними об'єднаннями, застосовують насилля до осіб, які не бажають підкорятися, наглядають за добросовісністю виконання жертвами своїх «трудоових обов'язків», «переконують» їх у необхідності працювати, забезпечують фізичну ліквідацію непридатного трудового ресурсу;
- водії не лише відповідають за доставку жінок до клієнтів, а й можуть також виконувати функції охоронців;
- особи, які надають приміщення для сексуальної експлуатації жертв [2].

Третю групу становлять особи, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані із сексуальною експлуатацією дітей, з метою задоволення власних статевих потреб. Як показали результати дослідження, більша частина осіб, які вчинили вказані кримінальні правопорушення, не були судимі 77,0%. Попередня судимість цієї категорії осіб здебільшого була пов'язана з вчиненням кримінальних правопорушень проти моральності, статевої свободи та недоторканності, проти власності. У більшості осіб, які вчинили розглядуваний злочин, відсутні моральні принципи та переконання, зазвичай у них спостерігається дещо примітивний, звужений світогляд [3].

Узагалі можна зробити висновок, що особи, які займаються сексуальною експлуатацією дітей, часто виявляються непоганими знавцями психології потенційних жертв, адже вони вдало знаходять і використовують на свою користь найбільш уразливі риси характеру останніх.

Нерідко вербувальники поєднують дві функції – вербувальника й перевізника. У таких випадках вони «відповідальні» не лише за підбір та «умовляння» потенційних жертв торгівлі людьми з метою їх подальшої комерційної сексуальної експлуатації, а й за «доставку товару» до місця призначення. На кожній стадії є конкретна особа, яка відповідає за певний етап залучення й експлуатації жертв. Жертву сексуальної експлуатації підбирають під конкретного замовника. При цьому необов'язково, щоб замовник особисто відстежував процес залучення потенційної жертви. Зазвичай функції вербувальника є відокремленими від функцій сутенера (експлуатато-

ра). Безпосередні експлуататори жертв (інформації про них небагато) – це особи, до обов'язків яких належить ужиття заходів для того, щоб продані особи «сумлінно працювали». Як правило, саме вони роз'яснюють жертвам їхні обов'язки, контролюють процес експлуатації, стежать за сплатою клієнтами винагород та забезпечують ізоляцію від оточуючих жертв торгівлі людьми з метою їх подальшої комерційної сексуальної експлуатації [4, с. 203].

Перелік осіб, залучених до процесу сексуальної експлуатації, був би неповним без «споживача» таких послуг, оскільки йому належить визначна роль у поширенні масштабів сексуальної експлуатації. Саме попит породжує пропозицію на різноманітні форми експлуатації людини людиною.

Згідно ч. 1 ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [5]. Під криміналістичним аспектом вивчення особи потерпілого розуміється виявлення таких даних, які використовуються слідчим для ефективної організації розкриття і розслідування кримінального правопорушення; для досягнення психологічного контакту з потерпілим; встановлення його позиції у кримінальному провадженні; вибору обґрунтованих тактичних прийомів проведення окремих СРД та визначення можливостей використання різноманітних методичних напрямів розслідування кримінального правопорушення [6, с. 47].

Система ознак, які стосуються особи потерпілого, має складну структуру. Вона охоплює демографічні відомості (стать, вік, місце проживання, навчання, роботи та ін.), дані про спосіб життя, риси характеру, навички, здібності, зв'язки (особисті, родинні, дружні, побутові та ін.) і відносини (неприятні, дружні і т. д.) [7, с. 45].

Відомості про потерпілого включають також дані про його віктимність (схильність окремих людей ставати внаслідок низки обставин жертвами певних злочинних дій) [8, с. 193]. Більшість вчених-лінгвістів збігаються на думці, що етимологія слова «жертва» походить від латинського «victima», що у початковому значенні мало культове, ритуальне значення. Скажімо, у словнику Ф. Брокгауза й І. Ефрона слово «жертва» пояснюється таким чином: «Жертва – вдячне підношення Богу «від плодів земних або з царства тварин» [9, с. 22]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови цей термін тлумачать як «... той, хто постраждав від нещасного випадку або агресії; той, над ким знущуються, проявляють насилля; той, хто переживає, терпить різні неприємності від кого-, чого-небудь» [10, с. 274].

Між потерпілим (жертвою) і правопорушником найчастіше простежується певний взаємозв'язок, в силу чого злочинці обирають окремих осіб об'єктами свого злочинного посягання. Тому і не дивно, що у кримінальних правопорушеннях, де є потерпілий, виявлення правопорушника значною мірою відбувається за схемою правопорушник – потерпілий. Особливо важливо встановити і вивчити цей зв'язок на початку розслідування, що дасть можливість швидше встановити всі обставини кримінального правопорушення [11, с. 277].

Системно-структурний підхід до вивчення взаємозв'язків злочинця і жертви показує, що такий зв'язок не є однотипним. Тут можна виділити різні рівні, багатоманітні типи зв'язків злочинця і жертви. Стосовно кримінальних правопорушень пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей, то важливою підставою розмежування типів зв'язків виступають такі критерії:

I. Характер соціальних контактів, які існували до вчинення кримінального правопорушення між правопорушником та потерпілим. На цій підставі вони поділяються на три групи.

До першої групи належать особи, які перебувають із правопорушником у родинних відносинах, а також фактично в сімейних. Залежно від умов виховання, серед неповнолітніх, які були втягнуті у заняття проституцією, можна виокремити тих, які проживали та виховувалися у: повній сім'ї – 23,4%; неповній сім'ї – 30,2%, з них 17,4% виховувалися у сім'ї, що складалася з матері або батька і дитини, а 12,8% – у сім'ї, що складалася з матері та її чоловіка (батька та його дружини) і дитини; багатодітній сім'ї – 8,8%; сім'ї опікунів з числа близьких родичів (бабусі, тітки тощо) – 24,7%; прийомній сім'ї – 2,3%; дитячому будинку-інтернаті – 10,6%.

До другої належать: а) знайомі за місцем проживання, народження; б) випадкові знайомі на вулицях, в клубах, дискотеках тощо; в) інші знайомі.

II. За часом виникнення зв'язки поділяють на ті:

- а) які виникають до вчинення кримінального правопорушення;
- б) виникають у процесі злочинного посягання.

III. За характером (наявністю або відсутністю) взаємодії потерпілого і злочинця в процесі вчинення посягання зв'язок може бути безпосередній (контактний) або ж опосередкований.

IV. За обставинами виникнення:

1) розвивається в результаті конкретних взаємовідносин, які існували між правопорушником і дитиною до вчинення кримінального правопорушення;

2) виникає в результаті гострої конфліктної ситуації безпосередньо до або в момент вчинення кримінального правопорушення;

3) з'являється за відсутності будь-яких конфліктних взаємовідносин між жертвою і правопорушником до вчинення кримінального правопорушення [12, с. 520; 13, с. 80].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дав змогу жертв-дітей розподілити на групи: 1) діти безпритульних батьків, осіб без визначеного місця проживання, циган (33%); 2) діти, що були залишені батьками, або батьки яких були позбавлені батьківських прав, і які знаходились на утриманні дитячих будинків або інтернатів (24%); 3) діти, які виховувались в малозабезпечених (часто багатодітних) сім'ях, де батьки зловживали алкоголем або вживали наркотичні засоби (23%); 4) діти, із середньо-забезпечених сімей, члени якої з морально-етичної сторони характеризуються позитивно (19%). Діти першої та третьої груп, зазвичай, можуть передаватися за грошову винагороду для занять порнографією і проституцією. Діти другої групи потрапляють у сексуальне рабство через механізм усиновлення (удочеріння). Діти четвертої групи – піддані батьками (одним із батьків таємно від іншого) у сексуальну експлуатацію, задля наживи, або для задоволення сексуальних потреб.

Необхідно зауважити, що особа потерпілого являє собою обов'язковий і складний об'єкт пізнання на досудовому розслідуванні. Перелік відомостей про потерпілого, які можуть мати значення для правильного вирішення кримінального провадження, практично не вичерпні [6, с. 20].

Взаємозв'язок «правопорушник – потерпілий» посідає одне з ключових місць у виявленні різноманітних обставин кримінального провадження. При формуванні криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей головним чином акумулюється інформація про потерпілого та його поведінку, що дозволяє отримати уявлення про специфіку його взаємовідносин з правопорушником. Зокрема, важливого значення набувають відомості про потерпілого, якими міг скористатися правопорушник під час підготовки і вчинення кримінальних правопорушень пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей. Однак особливо виділяються дані про віктимну поведінку потерпілого (нерозбірливість, зайва довіра до незнайомих людей, бажання заробити гроші тощо).

На основі вивчення кримінальних проваджень встановлено, що вікову групу злочинців становлять особи чоловічої статі (62%), віком 35–50 років (44%) та 25–35 років (26%), жителі міст (62%), які здебільшого добре обізнані з інтернет-технологіями, способами заробітку в мережі Інтернет та системами телекомунікацій, ніде не працюють і не навчаються (19%). Значну частину сексуальної експлуатації дітей учинено у складі груп (50%), зокрема організованими групами (33%) та злочинними організаціями (18%). Злочинні організації приховані легально створеними суб'єктами господарювання з ієрархічною побудовою (замовник, організатор, вербувальник, перевізник, диспетчери, охоронці, водії тощо), як правило, тривалим терміном функціонування при незмінному складі вищих керівників і поетапному оновленні виконавців середньої та низової ланок.

У залежності від правового статусу жертв-дітей розподілено на групи: 1) діти безпритульних батьків, осіб без визначеного місця проживання, циган (33%); 2) діти, що були залишені батьками, або батьки яких були позбавлені батьківських прав, і які знаходились на утриманні дитячих будинків або інтернатів (24%); 3) діти, які виховувались в малозабезпечених (часто багатодітних) сім'ях, де батьки зловживали алкоголем або вживали наркотичні засоби (23%); 4) діти, із середньо-забезпечених сімей, члени якої з морально-етичної сторони характеризуються позитивно (19%). Діти першої та третьої груп, зазвичай, можуть передаватися за грошову винагороду для занять порнографією і проституцією. Діти другої групи потрапляють у сексуальне рабство через механізм усиновлення (удочеріння). Діти четвертої групи – піддані батьками (одним із батьків таємно від іншого) у сексуальну експлуатацію, задля наживи, або для задоволення сексуальних потреб.

Список використаних джерел:

1. Луняк О. М. Кримінологічна характеристика психології злочинця та профілактика насильницьких злочинів : навч. посіб. Ніжин : НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 131 с.
2. Антонян Ю. М., Эминов В. Е. Личность преступника. Криминологическое исследование : монография. Москва : Норма; Инфора-М, 2015. 368 с.

3. Небитов А. А. Сексуальна експлуатація в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз: монографія. Київ : Освіта України, 2016. 464 с.
4. Воронова Ю. В. Соціально-психологічні особливості неповнолітніх, які були зґвалтовані. *Право і безпека*. 2004. № 3-4. С. 202–203.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Вандышев В. В. Изучение личности потерпевшего в процессе расследования: учеб. пособ. / МВД СССР; Высш. полит. уч-ще им. 60-летия ВЛКСМ; Ленингр. высш. курсы. Ленинград, 1989. 92 с.
7. Коновалова В. Е., Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений. Харьков : Юрид. ин-т, 1985. 93 с.
8. Настільна книга слідчого: наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. Київ : Ін Юре, 2003. 720 с.
9. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона в 86 т. Москва, 1996. Т. 11.
10. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
11. Яблоков Н. П. Криминалистика : учебник. Москва, 2003. 376 с.
12. Салтевский М. В. Криминалистика. В современном изложении юристов : учеб. и практ. пособ. Харьков : Рубикон, 1996. 432 с.
13. Рудницька Ю. В. Розслідування крадіжок, вчинених неповнолітніми : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ. 2017. 244 с.